

LAMMIN LIKKA HEITTI KULTAA, MUTTA TOHMA-
JÄRVEN KARHU PELASTI SUOMEN MAINEEN

Sukupuoli sanomalehtien urheilusivuilla

Keihäänheitto on laji, jossa suomalaiset ovat usein saavuttaneet mitaleita arvokilpailuissa. Keihäänheittoa pidetäänkin suomalaislajina, johon urheiluyleisö ja tiedotusvälineet kohdistavat suuria odotuksia. Vuoden 1996 Atlantan olympiakisoissa suomalaiset heittäjät saavuttivat kaksi mitalia. Heli Rantanen voitti olympiakultaa ja teki samalla naisurheilun historiaa. Hänestä tuli ensimmäinen suomalainen naisurheilija, joka on saavuttanut olympiavoiton yleisurheilussa. Toinen keihäsmitali tuli miesten keihäänheitosta, kun Seppo Rätty saavutti pronssia. Tiedotusvälineissä naisurheilijoiden suoritukset ja saavutukset jätetään helposti miesten varjoon. Miten naisten ja miesten keihäänheitosta kirjoitettiin Atlantan

olympiolaisten aikana? Millaisin retorisin keinoin sukupuoli tuli esille lehtikirjoittelussa? Näihin kysymyksiin etsin vastauksia tässä artikkelissa.

Miesten urheileminen ei ole sinänsä parempaa, arvokkaampaa tai kiinnostavampaa kuin naisten. Artikkelin mukaan miesten urheileminen konstruoidaan kuitenkin lehtien palstoilla edelleen etusijalle 'oikeaksi' urheiluksi ja naisten urheileminen esitetään 'vain' naisten urheiluna. Johtopäätöksen aineistona on vuoden 1996 Atlantan olympialaisten naisten ja miesten keihäänheitosta kertovia Helsingin Sanomien ja Aamulehden artikkeleita. Lehtiaineistossa miehille ja naisille rakennettiin monin tavoin eriarvoisia paikkoja, ja jopa naisten keihäänheiton olympiavoittajasta kertovissa artikkeleissa urheilu konstruointiin miesten alueeksi, jossa naisten paikkana on toiseus.

Sukupuoli ja urheilu

Feministinen tutkimus on kritisoinut latvirran urheilututkimusta siitä, että teoreettisissa keskusteluissa ja empiirisissä analyyseissä urheilua on tarkasteltu sukupuolineutraalina instituutina. Feministitutkijat ovat tuoneet esille urheilun

mieskeskeisyyden ja pohtineet sukupuolten välisten suhteiden rakentumista androsentrisessä urheilussa. Tutkimusten (esim. Hargreaves 1994; Olofsson 1989; Peyton & Pfister 1989; Piikkareilla ... 1995) mukaan miehet dominoivat Suomessa kuten monissa muissakin maissa huippu- ja kilpa-urheilua, valmennusta, tutkimusta ja tiedotusta. Miehillä on pääosin hallussaan urheiluun ja liikuntaan liittyvän hallinnon eri tasojen päätös- ja toimeenpanovalta, kun taas naiset ovat ainokaisasemissa hierarkian ylemmillä tasoilla. Naiset ovat parhaiten edustettuina kunto liikunnan harrastajina sekä liikunnan opetustyössä. Urheilun sukupuolihierarkia, joka on säilynyt melko muuttumattomana useiden vuosikymmenien ajan, antaa näin ollen miehille ja naisille sukupuoliryhminä eriarvoisia toiminta- ja harrastusmahdollisuuksia.

Organisoidulle urheilulle on leimallista määrityskamppailut naisten ja miesten toiminnan rajoista. Hierarkkinen sukupuolijärjestys on rakennettu ja rakennetaan

edelleen sille käsitykselle, että miehillä on urheilemisessa vaadittavia kykyjä ja taitoja, kun taas naiset on merkityksellistetty vajavaisiksi, toiseudeksi. Poikien ja miesten urheilemista on pidetty itsestäänselvänä, kun taas tyttöjen ja naisten kilpailukeskeinen fyysinen aktiivisuus on herättänyt usein kiivaitakin puolesta ja vastaan -keskusteluja. Tytöille ja naisille on suositeltu enemmänkin ei-kilpailullista liikuntaa, jossa tavoitteena on terveyden edistäminen, kuin kilpaurheilua, jossa kamppaillaan voitoista, mestaruuksista ja ennätyksistä. (Cahn 1994; Hargreaves 1994; Laine 1991; Lenskyj 1986).

Urheilulajeihin on sisäänkirjoitettuna sukupuoli, käsitys miehille ja naisille sopivasta ruumiinkäytöstä. Miehisiksi määritellyille lajeille on tunnusomaista se, että niissä käytetään raskaita välineitä (esim. painonnosto, moukarinheitto), niissä urheilija lennättää itsensä ilmassa pitkän matkan (esim. seiväshyppy, mäkihyppy, kolmiloikka) tai niissä ollaan vastustajan kanssa fyysisessä kontaktissa (esim. paini, nyrkkeily, jääkiekko). Miehisiksi merkityksellistettyjen lajien suorituksissa korostuvat fyysinen voimankäyttö, kestävyys ja aggressiivisuus, ts. piirteet, jotka tavallisimmin liitetään vain miehiin. 'Miehisii' lajeja on pidetty pitkään naisille epäsopivina ja vasta viime vuosikymmenien aikana naisille on järjestetty virallisia kilpailumahdollisuuksia monissa 'miehisissä' lajeissa. Naisille sopivina lajeina on pidetty lajeja, joissa keskeisenä on ruumiin esteettinen käyttö, tasapaino ja ilmaisuullisuus (esim. taitoluistelu, taitouinti, uimahyppy, voimistelu) tai lajeja, joissa käytetään kevyitä välineitä (esim. tennis, golf). (Kane & Snyder 1989; Metheny 1965). Tämä lajien sukupuolijako näkyy selvästi olympialaisten lajivalikoimassa (Hargreaves 1994, 217-220). Vuosisadan alussa naisten lajivalikoima käsitti vain harvoja lajeja kuten tenniksen, uinnin, taitoluistelun ja jousiammunnan. Viime vuosikymmenien aikana naisten lajikirjo on huomattavasti laajentunut ja nykyisin naisten kilpailuohjelma olympiakisoissa käsittää useita miehisinä pidettyjä lajeja kuten pitkän matkan juoksut ja jääkiekon. Muutoksista huolimatta naisten lajikirjo on olympiakisoissa edelleen kapeampi kuin miesten, esimerkiksi moukarinheitto, mäkihyppy, nyrkkeily ja paini eivät sisälly vielä naisten olympialajivalikoimaan.

Miesten urheilemista pidetään (esim. toimittajien keskuudessa) arvokkaampana, kiinnostavampana ja parempana kuin naisten urheilemista. Miesten urheileminen ei kuitenkaan ole sinänsä arvokkaampaa, kiinnostavampana tai parempaa, se on vain konstruoitu etusijalle erilaisissa diskursseissa ja käytännöissä (Pirinen 1998b, 27-30). Urheilussa on jatkuvasti käynnissä kamppailu miesten ja naisten paikkojen merkityksellistämisestä. Keskeinen areena, jossa tuotetaan, uusin-

netaan, vahvistetaan, legitimoidaan, kyseenalaistetaan ja puretaan sukupuoli-järjestyksiä on mediaurheilu eli tiedotusvälineiden representoima urheilu.

Lehtiaineisto

Lehtien urheilusivujen, television ja radion urheiluohjelmien tutkiminen on ollut Suomessa vähäistä. Tutkimuksissa, jotka ovat olleet pääasiassa yliopistollisia opin-
näytetöitä, on luokiteltu ja mitattu urheilusivujen ja urheiluohjelmien sisältöjä (esim. Sonninen 1994), selvitetty erilaisten arvokilpailujen ja tunnettujen urheili-
joiden representoimista (esim. Einonen & Pasanen 1997; Salakka 1995), tiedotus-
välineiden merkitystä urheilusankaruuden tuottamisessa (esim. Virtapohja 1998),
doping-julkisuutta (esim. Mertaniemi 1995), urheilukielen lingvistisiä ominaisuuksia (esim. Juntunen 1993) sekä pohdittu urheilujournalismin ja urheiluinstituution välisiä yhteyksiä (esim. Einonen & Pasanen 1997). Mediaurheilun tutkimukselle on ollut luonteenomaista sukupuolisokeus, ts. urheilun androsentrisyys, mieskeskeisyys on jätetty problematisoimatta. Sukupuolta ja sukupuolten välisten suhteiden rakentumista urheilussa problematisoiva feministinen mediatutkimus on ollut Suomessa vähäistä. Aihe on kiinnostanut Suomessa lähinnä opin-
näytetöiden tekijöitä (esim. Markula & Valli 1986; Naula 1994; Sihvonen 1993). Feministinen mediaurheilun tutkimus on keskittynyt lähinnä Yhdysvaltoihin, Kanadaan ja Englantiin, maihin, joissa feministisellä urheilututkimuksella on ollut vahvin jalansija. Tutkimuksissa on verrattu nais- ja miesurheilijoiden saamaa mediatilaa, nais- ja miesurheilijoiden representaatioita, selvitetty naisten urheilemisen trivialisointia sekä hierarkkisten sukupuolisuhteiden rakentumista television urheiluohjelmissa (esim. Daddario 1994; Duncan & Hasbrook 1988; Messner ym. 1993; Toohey 1997), urheilun erikoislehdissä (esim. Kane & Parks 1992), sanomalehtien urheilu-
sivuilla (esim. Alexander 1994; Klein 1986; Lee 1992; Markula & Valli 1986; Naula 1994; Pirinen 1997b, 1998a; Sihvonen 1993) ja naistenlehtien urheilijoista kertovissa artikkeleissa (Pirinen 1995, 1997a).

Tässä artikkelissa tarkoituksena on selvittää naisten ja miesten paikkojen rakentumista mediaurheilussa ja erityisesti sitä, miten urheilu rakennetaan miesten maailmaksi. Aineistona käytän Helsingin Sanomien (HS) ja Aamulehden (AL) Atlantan olympialaisten keihäänheittoa käsitteleviä artikkeleita. Ensimmäiseksi lähiluen artikkeleita, jotka kertovat naiskeihäänheitäjästä (HS 26.7. 1996; AL 26.7.1996) ja mieskeihäänheitäjästä (HS 2.8.1996; AL 31.7.1996, 2.8.1996) ennen keihäänheiton karsintakilpailuja ja sitten artikkeleita karsintakilpailusta (naisten karsintakilpailu HS 28.7.1996; AL 28.7.1996, miesten karsintakilpailu HS 3.8.1996; AL 3.8.1996). Tämän jälkeen analysoin artikkeleita, joissa kerrotaan naisten loppukilpailusta (HS 29.7.1996; AL 29.7.1996) ja miesten loppukilpailusta (HS 5.8.1996; AL 5.8.1996). Lopuksi selvitän, miten sukupuoli tulee esille olympiavoittaja Heli Rantasesta kertovissa artikkeleissa (HS 29.7.1996; AL 29.7.1996). Aikaisemmista tutkimuksista poiketen analyysi kohdistuu lehtiartikkelien koko henkilögalleriaan. Nais- ja miesurheilijoiden representoimisen ohella tarkastelen artikkeleissa esiintyvien muiden henkilöiden (esim. valmentajat) representoimista sekä keihäänheitto-
kilpailujen representoimista. Henkilöiden ja tapahtumien representoimisen analyysin lisäksi huomioin myös sen, mitä artikkeleissa ei näy, ts. seikat, jotka olisivat voineet olla artikkeleissa mutta eivät niissä näy (ks. Fairclough 1997, 136-164).

Kohti tositoimia

Ennen naisten ja miesten keihäänheiton karsintakilpailuja tehdyissä artikkeleissa rakennettiin urheilu miesten maailmaksi monin tavoin Yleisemmin esiintyvä keino, jolla mediaurheilussa on tuotettu miesten urheileminen etusijalle ja naisten urheileminen toissijaiseksi, on tilankäytön säätely. Eri maissa tehdyt tutkimukset (esim. Alexander 1994; Crossman ym. 1994; Klein 1986; Lee 1992; Lumpkin & Williams 1991; Pirinen 1998b; Toohey 1997) osoittavat, että lehdissä ja televisiossa miesten urheilemiselle annetaan huomattavasti enemmän tilaa kuin naisten urheilemiselle. Myös keihäänheittoaineistossa miesten urheileminen nostettiin naisten urheilemista tärkeämmäksi tilankäytöllä; mieskeihäänheitäjästä kirjoitettiin lehdissä jo ennen karsintakilpailuja laajemmin kuin naisheitäjästä. Lisäksi miesten keihäänheiton karsintakilpailujen tärkeyttä korosti se, että Helsingin Sanomissa (2.8.1996, s.B2) miesten haastattelun ohien oli sijoitettu keihäänheiton lajivalmentaja Kari Ihalaisen haastattelu. Keskeisenä aiheena tässä asiantuntija-haastattelussa oli se, kuinka miesheitäjät saavat tukijalan pitämään murenevilla alustalla ja minkä merkinen keihäs olisi paras valinta kilpailussa. Helsingin Sanomissa havainnollistettiin myös graafisesti suomalaisten keihäänheitäjien juoksu-vauhtia heiton eri vaiheissa. Vaikka piirroksen otsikko viittasi sukupuolettomasti keihäänheitäjiin, piirros kuvasi vain miesten, Kimmo Kinnusen ja Harri Hakkaraisen, juoksuvahtia. Piirroksen lähteeksi ilmoitettiin Kihu eli Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus. Tekniikkaa koskevien tutkimustietojen ja asiantuntijan haastattelun liittäminen vain miesten keihäänheiton yhteyteen merkityksellisesti miesten keihäänheiton teknisesti vaativammaksi ja vakavastiotettavammaksi kuin naisten keihäänheiton.

Ennen karsintakilpailuja tehtyihin artikkeleihin sisältyi myös arvioiteja tulevien kilpailujen tasosta. Helsingin Sanomissa siteerattiin lajivalmentaja Ihalaisen arvioiteja miesten tulevista kilpailuista näin: "Ihalainen uskoo, että keihäskilpailusta tulee tiukka. Taso maailmalla on noussut, ... Jo karsinnassa on pistettävä menemään enemmän kuin täysillä, jos täällä haluaa menestyä." (HS 2.8.1996, s. B2). Lisäksi miesten karsintarajaa luonnehdittiin "kaikkien aikojen kovimmaksi." Näin luotiin mielikuva siitä, että miesten keihäänheitto tulee olemaan jo karsintavaiheessa kova ja vaativa kamppailu. Tulevan kilpailun kovuus on siis esitetty näissä etukäteisarvioinneissa tosiasiana ei ehdollisena, vaikka tuleviin tapahtumiin, varsinkin urheilukilpailuihin, sisältyy aina epävarmuutta (vrt. Fairclough 1997, 12-13). Lisäksi vaikka karsintaraja olisi 'kaikkien aikojen kovin', niin siitä ei seuraa välttämättä se että kilpailu olisi kova, sillä karsintarajan ylitys ei ole välttämätön edellytys loppukilpailuun pääsemiselle. Loppukilpailuun otetaan 12 parasta heittäjää, vaikka kaikki heistä eivät olisi ylittäneet karsintarajaa. Naisten tulevaa karsintakilpailua ei sen sijaan merkityksellistetty yhtä vaativaksi kuten miesten. Suomalaisia naisheitäjiä luonnehdittiin "tasokkaiksi", mutta muutoin naisheitäjiä pidettiin epävarmoina.

Varsinaisen leipätekstin ohella Aamulehden kuvateksteissä - vain Aamulehdessä oli valokuvia - merkityksellistettiin naisten ja miesten tulevat kilpailut eriarvoisiksi. Naisista oli vain yksi kuva, jonka teksti kertoi: "Keihäsnaiset ovat valmiina. Taina Uppa, Mikaela Ingberg ja Heli Rantanen hymyilivät leveästi ennen karsintaa." (AL 26.7.1996, s. 22). Suomalaisista miehistä oli kaksi kuvaa, joihin oli liitetty seuraavat tekstit: "Valmiina tositoimiin. Seppo Rätty, Harri Hakkarainen ja Kimmo Kinnunen lähtevät keihäskarsintaan vammojen vaivaamana, mutta hurttila asenteella." (AL 2.8.1996, s. 17) ja "Tiukka ilme. Kimmo Kinnunen oli avittamassa Heli Rantasta kohti kultaista mitalia. Tänään Kinnunen, Rätty ja Hakkarai-

nen astuvat Atlantan yleisurheiluareenalle puolustamaan suomalaista keihäsmainetta.” (AL 2.8.1996, s. 20). Miesten karsintakilpailu on merkityksellistetty tärkeäksi liittämällä siihen sellaisia määreitä kuten ”tositoimi” ja ”suomalaisen keihäsmaineen puolustaminen”. Miesten karsintakilpailua ei näin ollen pidetty ainoastaan karsintana loppukilpailupaikoista vaan siihen yhdistettiin myös nationalistisia painotuksia, suomalaisen keihäsmaineen puolustaminen. Toisen Aamulehdessä olleen valokuvan tekstissä liitettiin Heli Rantasen menestykseen Kimmo Kinusen apu. Miesten avun liittäminen Rantasen menestykseen tuli toistuvasti esille myös artikkeleissa, joiden aiheena oli Rantasen olympiavoitto. Näin ollen osa Heli Rantasen menestyksestä merkityksellistyi miesten ansioksi. (Rantasen olympiavoittoa käsitteleviä artikkeleita analysoidaan tarkemmin artikkelin loppupuolella.)

Epäonnistumisia, ammattitaitoa ja yllätyksiä

Miesten karsintakilpailu sai enemmän tilaa lehtien urheilusivuilla kuin naisten karsintakilpailu. Ero näkyi selvimmin Aamulehdessä, joka omisti miehille lähes koko sivun, kun taas naiset saivat noin neljäsosa sivun verran tilaa. Miesurheilijoiden ja naisurheilijoiden eriarvoistaminen jatkui myös muulla tavoin karsintakilpailuista kertovissa artikkeleissa. Vaikka sekä miesten että naisten keihäänheitossa kaikki loppukilpailuun päässeet heittäjät eivät ylittäneet karsintarajaa, tilanne tulkittiin erilailla miesten ja naisten kohdalla. Miesten karsinnasta kerrottiin näin: ”Pitkään näytti siltä, että harvinaisen kovatasoisessa karsinnassa pitää finaaliin mennä ylittää karsintaraja 83 metriä. Lopulta heittäjien ote hiipui ja kummassakin ryhmässä vain neljä miestä ylitti rajan.” (HS 3.8.1996, s.B3). Naisten kilpailusta puolestaan kirjoitettiin seuraavasti: ”Naiskeihäänheitäjät ovat olleet tällä kaudella hyvin epävarmoja. Siitä kertoi myös hyvin se, että karsintarajana ollut 62.50 oli naisille erittäin korkea kynnyks. Rantasen ja Tilean lisäksi rajan ylitti vain Norjan Trine Hattestad.” (HS 28.7.1996, s. C4). Miesten karsinta määritettiin heittäjien ”otteen hiipumisesta” huolimatta ”harvinaisen kovatasoiseksi”, kun taas naisten kohdalla karsintakilpailu nähtiin todisteena naisheittäjien heikosta tasosta. Tekstissä huomiota kiinnittää se, että naisheittäjät kuvattiin epävarmoiksi, vaikka esimerkiksi Heli Rantanen oli ollut erittäin kilpailuvarmassa kunnossa koko kauden.

Taina Uppa ja Harri Hakkarainen menestyivät suomalaisista heikoimmin karsintakilpailuissa. Pitkään vaivanneet nilkkavammat vaikuttivat Taina Upan epäonnistumiseen ja Harri Hakkarainen puolestaan sai karsinnassa kylkivamman. Vaikka kumpikin heittäjä jäi vammojen takia loppukilpailujen ulkopuolelle, lehdissä arvioitiin näitä epäonnistumisia eri tavoin. Taina Upan kohdalla ei kirjoitettu ainoastaan Atlantan karsintaheitoista vaan lukijoiden mieliin palautettiin myös vuoden 1995 yleisurheilun MM -kilpailujen loppukilpailusta karsiutuminen: ”Uppa oli yhtä epäonninen viime vuoden MM -kisoissa. Silloin keihäs lensi karsinnassa vain 54 metriä. Nyt Uppalla oli kuitenkin epäonnistumiseensa selvä syy. Oikean jalan nilkasta ovat nivelsiteet poikki.” (HS 28.7.1996, C4). ”Karua kerrontaa. Arvokilpailujen keihäskarsinta osoittautui porilaiselle Taina Upalle Atlantassakin liian vaativaksi paikaksi. Samoin kävi myös viime kesän MM -kilpailuissa Göteborgissa.” (AL 28.7.1996, s. 13). Lehdissä kerrottiin samalla Upan epäonnistumisista sekä olympiakisoissa että MM -kilpailuissa, mikä merkityksellisti hänet ainaseksi suurkilpailuissa epäonnistujaksi. Harri Hakkaraisen epäonnistumisesta kerrottaessa huomio kohdistui kylkivammaan, aikaisempiin epäonnistumisiin vihjattiin vain Aamulehdessä lyhyesti sanalla ’hotellikuolema’: ”Harri ’hotellikuolema’ Hakkarai-

nen sen sijaan satutti ensimmäisessä heitossa kylkeään eikä kyennyt 79,34:ää pidemmälle. Lauantain kilpailu jäi puolen metrin päähän.”(AL 3.8.1996, s.17). Näin ollen miesheittäjän epäonnistuminen ohitettiin lehdissä vain vähällä huomiolla, naisheittäjän epäonnistuminen sen sijaan on kuvattu siten, että naisurheilijan kyvyt kyseenalaistuivat.

Suomalaisista parhaiten karsintakilpailussa menestyivät Heli Rantanen ja Seppo Rätty, jotka kumpikin ylittivät ensimmäisellä heitollaan karsintarajan. Rantasen heitto oli oma ennätystulos ja Rätty heitti uransa parhaan karsintaheiton. Rantasen suoritusta lehdet kuvasivat seuraavasti: ”Heli Rantanen lähti yllättäen aikamoisena suosikkina (loppukilpailuun) ... Rantanen otti suosikkiasemansa, kun hän kiskaisi heti ensimmäisellä perjantai-illan karsintaheitollaan oman ennätöksensä 66.54. ... Upealla heitollaan Rantanen oli koko karsinnan kakkonen.” (HS 28.7.1996, C4). ”Heli Rantanen, keihäänheiton ykköspysy, latasi karsinnassa heti ensimmäisellään oman ennätöksensä 66.54. ... Heli ei välittänyt peitellä kovaa kuntoaan.” (AL 28.7.1996, s. 15). Kiinnostavaa on se, että Helsingin Sanomat luonnehti Rantasen suosikkiasemaa yllätykseksi, vaikka Rantanen oli ollut koko alkukauden varmassa kunnossa. Lisäksi Rantanen jo etukäteen antoi haastatteluissa ymmärtää, että hän tähtää kilpailuissa korkealle. Rantasen kuntoon ja mahdollisuuksiin ei siis etukäteen paljoa uskottu.

Seppo Rädyn karsintaheittoa kuvattiin monisanaisesti. Vaikka toimittajat kritisoivat kirjoituksissaan Rädyn harvasanaisuutta ja torjuvaa suhtautumista toimittajiin, niin samalla he myös ylistivät hänen karsintaheittoaan sekä ylivoimaisia urheilijaominaisuuksiaan mm. näin: ”... Atlantan keihäskarsinta oli pelkkä muodollisuus. ... tohmajärveläinen sai kepin heti riittävän korkealle lentoradalle: 83,66 ja mies sai ruveta pakkaamaan kampeitaan. Karsinnan alkamisesta oli tuolloin kulunut viitisen minuuttia. ... Eilen mies teki työnsä ammattimiehen varmuudella ja sehän on aina ihailun aihe.” (HS 3.8.1996, B3). ”Rädyn käsi ei vapissut. ... Rätty selvitetti 83 metrin karsintarajan helpon näköisesti.” (AL 3.8.1996, s.17). Lisäksi lehdissä luotettiin Seppo Rädyn kuntoon ja mitalimahdollisuuksiin, vaikka Rätty oli osallistunut kuluvalle kaudella vain kahteen kilpailuun ja epäonnistunut edellisissä suurkilpailuissa.

Miesten keihäänheitosta kertovissa artikkeleissa ennakoitiin myös tulevaa loppukilpailua tilasto- ja tutkimustietojen avulla. Helsingin Sanomat (3.8.1996, s. B3) nimesi miesten keihäänheiton loppukilpailun päivän lajiksi. Lehdellä oli olympiakisojen aikana tapana nimetä joku tärkeänä pitämänsä laji päivän lajiksi, jonka olympiahistoria esiteltiin lyhyesti. Lisäksi lehti nimesi päivän lajiin voittajasuosikit, haastajat ja luetteli vuoden 1992 Barcelonan olympialaisten mitalikolmikön. Aamulehdellä puolestaan oli tapana nimetä yhteen tulevaan kilpailuun kaksi urheilijaa ennakkosuosikkina. Keihäänheiton ennakkosuosikkina, taisteluparina, lehti (3.8.1996, s.20) esitteli Seppo Rädyn ja Jan Zeleznyn. Kummastakin miehestä kerrottiin henkilötiedot, keihästulosten kehitys 1980- ja 1990-luvuilla ja luuteltiin parhaat saavutukset suurkilpailuissa. Lisäksi ennen miesten finaalia lehdet havainnollistivat miesten keihäänheittoon liittyviä Kihu:n tietoja graafisesti. Helsingin Sanomissa (3.8.1996, s.B3) selvitettiin pylväskuvion avulla ”keihään voittotuloksen kehitystä arvokisoissa”. Keihäs tarkoitti vain miesten keihäskilpailuja. Aamulehdessä (3.8.1996, s 17) puolestaan havainnollistettiin piirroksin ja taulukoin miesheittäjien (vuoden 1995 yleisurheilun MM -kilpailujen kuusi parasta heittäjää) heittotekniikkaa seuraavien indikaattorien avulla: keihään lähtönopeus, lähtökulma, lähtöasento, sivupoikkeama ja heittäjän polvikulman vajoama. Lisäksi lyhyesti mainittiin keihäsmallien muutokset 1980- ja 1990-luvuilla. Tilastotietoja naisista, esimerkiksi tilastoja naisten keihäänheiton voittotuloksen kehityksestä arvokilpailuissa, lukija ei lehdistä löydä. Tutkimus- ja tilastotietojen liittäminen

Olympiavoittaja aikoo pysyä tavallisena Lammimäen liikkana

Aluekisa voitti kisan ja kisan voitti kisan

Keskikisa kiusaa pääkaupunkiseudun taksiautoilijoita

Isyöntoinen neksikulaisparkki nirmasi turkulaisyleison

Keskikisa kiusaa pääkaupunkiseudun taksiautoilijoita

vain miesten yhteyteen ilmentää sitä, että miesten urheilemista pidetään lehdissä naisten urheilemista arvokkaampana. Samalla se uusintaa, vahvistaa ja legitimoi hierarkista sukupuolijärjestystä, jossa miesten urheileminen on etusijalla, kun taas naiset edustavat toiseutta.

Keihäskulta ja taistelupronssi

Naisten keihäänheiton loppukilpailusta ja Heli Rantasen olympivoitosta kerrottiin Helsingin Sanomissa noin puolentoista sivun laajuudelta ja Aamulehdessä noin kahdella sivulla, joista toinen sivu oli omistettu Rantasen kotipaikan asukkaiden juhlatunnelmille. Lisäksi kummassakin lehdessä oli etusivulla (HS:ssä sivu A3) iso kuva voittoa juhlistavaa Rantasesta ja lyhyt selostus kilpailusta. Miesten keihäänheiton finaali sai Helsingin Sanomien ja Aamulehden urheilusivuilla palstatilaa noin puolitoista sivua. Kummankin lehden etusivulla oli myös kuva Seppo

Rädystä ja tekstissä kerrottiin lyhyesti Rädyn pronssimitalista. Mikaela Ingberg ja Kimmo Kinnunen saavuttivat kumpikin seitsemännen sijan. Ingbergin sijoitus no-teerattiin lehdissä vain lyhyin maininnoin, kun sen sijaan Kinnusen saavutus huomioitiin kummassakin lehdessä erillisellä artikkelilla.

Tutkimusten mukaan (esim. Duncan & Hasbrook 1988; Kane & Parks 1992; Messner ym. 1993; Pirinen 1997b; 1998a) naisurheilijoiden representoimiselle on luonteensa ominaista ambivalenttisuus; toisaalta naisten suorituksia kuvataan arvostavasti ja toisaalta niitä trivialisoidaan. Tämä ambivalenttisuus näkyi myös keihäänheittoaineistossa. Lehdet kertoivat Heli Rantasen voittoheitosta mm. seuraavasti: "Rantanen ratkaisi kisan avausheitollaan. Ennätystulos 67,94 vei muilta uskon, ja kulta irtosi reilun kahden metrin erolla." (HS 29.7.1996, s.A3). "Suomalaisheittäjän oma ennätystulos oli täydellinen shokki muille heittäjille. Kukaan heistä ei kyennyt enää kunnolla uhkaamaan suomalaista." (AL 29.7.1996, s.1). Samalla kun lehdissä toisaalta ylistettiin Rantasen ylivoimaista suoritusta, niissä toisaalta trivialisoihin hänen saavutustaan luonnehtimalla muita kilpailijoita heikoiksi: "Rantasen kisaa helpotti paitsi nopea onnistuminen, myös kovimpien kilpakumppanien epävireytyys." (HS 29.7.1996, s.B2). Lisäksi Rantasen voittoa vähäteltiin representoimalla naisten keihäänheiton loppukilpailu heikkotasoiseksi. Helsingin Sanomissa sitä verrattiin jopa tikanheittoon: "Välillä kisa muistuttikin enemmän tikanheittoa kuin taistelua olympiamitaleista. Haastajiksi jääneillä oli ajoittain pulmia saada edes 60 metrin rajaa rikki. Päätöskierroksella tuloslista saatiin kuitenkin olympilaisten arvoiseksi, kun Australian Louise McPaul heitti 65,54 ja Norjan Trine Hattestad 64,98." (HS 29.7.1996, s. B1).

Miesten kilpailun tasoa sen sijaan keuhuttiin ja esimerkiksi Aamulehdessä miesten loppukilpailu kuvattiin "hienoksi" ja "kaikkien aikojen tasaisimmaksi pitkien kaarten kilpailuksi". Jälleen kerran vain miesten urheilemista havainnollistettiin graafisesti. Tällä kertaa piirroksella esitettiin neljän parhaan miesheittäjän parhaiden heittojen pituuksia ja sen otsikkona oli "tosi tiukka keihäskisa". Samassa

yhteydessä oli myös taulukko, joka esitteli eri arvokilpailuissa parhaiden menestyneiden miesheittäjien mitalimääriä (AL 5.8.1996, s.15). Vaikka lehdissä esiintyikin urheiluselostuksille tyyppillistä jossittelua (esimerkiksi olisiko Seppo Rätty voittanut, jos hän olisi muuttanut heiton askelmerkkejä jo kilpailun alkuvaiheessa), Rättyä ei representoitu häviäjänä. Rätty esiteltiin taistelijana, keihäänheiton ammattimiehenä ja hänen mitaliaan nimettiin taistelupronssiksi. Seppo Rätyn parasta heittoa kuvattiin mm. seuraavasti: "Ilman apurahoja olympiakuntoon sinnitellyt Rätty väläytti tavaramerkkinsä kilvan viimeisellä kierroksella. Hurjasta karjaisusta pelästyneenä keppi tuli taivaalta 86.98 metrin kohdalla." (AL 5.8.1996 s.1). "Viimeisellään hän pistää väkisin keihäänsä kymmenen senttiä vastustajan edelle ja ottaa mitalin." (AL 5.8.1996, s. 17). Lukijoiden mieliin palautettiin myös Rätyn aikaisemmat suurkilpailusaavutukset: "Rätty on siis ollut kolmissa olympialaisissa, ja joka kerta on tullut mitali. Se on jo kansainvälisestikin kova näyttö." (HS 5.8.1996, s. B2). Tätä Rätyn menestystä havainnollistettiin myös graafisesti.

Urheilijoiden saavuttamat mitalit eivät jää yksinomaan yksilöiden saavutuksiksi vaan urheilun eri diskursseissa mitalit merkityksellistetään kollektiivisiksi, koko kansan mitaleiksi. Koska suomalaiset urheilijat olivat onnistuneet Atlantassa ennako-odotuksia huonommin, Rätyn viimeisenä päivänä saamaan pronssimitaliin liitettiin lehdissä voimakkaita kansallisia painotuksia. Aamulehden etusivulla ylistettiin Rätyn suorituksen kansallista merkitystä jo otsikossa "Seppo Rätty lohdutti suomalaisia pronssilla". Etusivun kuvatekstissä ja leipätekstissä Rätyn kehumista jatkettiin: "Seppo Rätty otti keihäänheitossa olympiapronssia ja sivieli balsamia suomalaisten penkkiurheilijoiden haavoihin. Muuten Atlantan kisat sujuivat suomalaisilta selvästi alle odotusten." ... "Ilman Seppo Rätyn keihäspronssia kisat olisivat päättyneet lähes lohduttomasti." (AL 5.8.1996, s.1). Helsingin Sanomissa puolestaan kirjoitettiin seuraavasti: "Seppo Rätty näytti Leijonan kyntensä näissäkin kisoissa. Rätyn keihäspronssi tuli suureen tarpeeseen. Se vähensi Suomen mitalihävikkiä yhdellä." (HS 5.8.1996, s. B1). Rätty representoitiin näin ollen suomalaisittain alle odotusten menneissä olympiakisoissa suomalaisten lohduttajaksi, suomalaisen urheilumaineen pelastajaksi, kansalliseksi sankarihahmoksi. Lisäksi Rätyn mitali kollektivisoitiin toistuvasti "Suomen mitaliksi", kun taas Heli Rantasen mitalia kuvattiin pikemminkin Rantasen omaksi mitaliksi kuin Suomen mitaliksi. Esimerkiksi lehtien etusivuilla ei käytetty otsikkoa "Heli Rantanen voitti kultaa Suomelle" vaan "Heli Rantanen voitti kultaa" (AL 29.7.1996, s.1) ja "kultaa!" (HS 29.7.1996, s. A3). Lisäksi Rantanen esiteltiin lehdissä näkyvästi paikallisena sankarina. Tämä paikallisuuden korostus näkyi mm. siinä, että Rantasta kutsuttiin lehdissä toistuvasti "Lammin likaksi" ja "lammilaisten omaksi tytöksi". Aamulehti (29.7.1996, s.15) omisti jopa kokonaisen sivu lammilaisille, jotka olivat kokoontuneet kylänkoululle television ääreen seuraamaan Rantasen heittoja.

Seuraavaksi siirryn analysoimaan tarkemmin sitä, miten sukupuoli jäsentää

Seppo Rätty lohdutti suomalaisia keihään pronssilla

Olympiatuli sammui Atlantassa, ja Suomi jäi neljään mitaliin

ATLANTA. Olympiatuli sammui Atlantassa, ja Suomi jäi neljään mitaliin.

ATLANTA. Olympiatuli sammui Atlantassa, ja Suomi jäi neljään mitaliin.

Muumit ja muusikat

lehtiartikkeleita, joissa kerrottiin Heli Rantasen olympiavoitosta. (Luettelo jutuis-
ta on tekstin lopussa).

Miehet luovat Kultra-Helin

Naisten keihäänheiton loppukilpailun jälkeisenä maanantaina lehdet eivät kirjoittaneet ainoastaan Rantasen kilpailuheitosta vaan lukijoille kerrottiin myös laajasti Rantasen urheilu-urasta ja valmistautumisesta olympialaisiin. Näille artikkeleille oli luonteenomaista se, että olympiavoittaja Heli Rantasen ohella miehet, miesten toiminta ja miesten läsnäolo olivat näkyvästi esillä. Useassa tekstikohdassa Rantasen menestys ja urheilu-ura on merkityksellistetty pikemminkin miesten, erityisesti miesvalmentajien, projektiksi kuin Rantasen. Esimerkiksi Rantasen uran alku on kuvattu miesten toimintana. Aamulehdessä (AL d) kerrottiin, kuinka lammilainen opettaja Uljas Kiuru löysi "harvinaisen nopeakätisen" urheilijatyön ja otti yhteyttä valmentaja Esko Papinahoon. Papinaho puolestaan havaittuaan Heli Rantasen lahjakkaaksi aloitti valmentamisen tavoitteena se, että Rantanen olisi eräänä päivänä maailman paras heittäjä. Myös valmentajan vaihtaminen on kerrottu miesten, Papinahon ja keihään lajivalmentaja Ihalaisen, välisenä neuvotteluna. Heli Rantasen mielipiteet näistä tapahtumista puuttuvat, joten hän näyttää olevan vain passiivinen, äänetön miesten toimintojen kohde. Lehtien kirjoittelulle olikin tyypillistä se, että Rantanen representoitiin toisaalta aktiiviseksi toimijaksi ja toisaalta passiiviseksi kohteeksi.

Miehistä eniten huomiota sai Rantasen senhetkinen valmentaja Leo Pusa; seitsemästätoista lehtijutusta kymmenessä tuotiin Pusa esille. Toimittajat ylistivät monisanaisesti hänen valmentajataitojaan; eräässä artikkelissa käytettiin jopa uskonnollista puhetapaa "valmentaja jumalan armosta" (AL e). Pusan vaikutusta Heli Rantasen uraan ja olympiamenestykseen lehdet kuvasivat mm. seuraavasti: "Kun espoolainen Pusa astui remmiin, Rantasen heitto oli siinä vaiheessa sekaisin, ja heittäjä oli henkisesti lyöty." (HS d). Rantanen "oli tiukkapipo, joka tarvitsi Leo Pusan valmentajakseen. Vasta Pusa pystyi avaamaan henkisen umpisolmun." (HS e), "Pusan aikana Rantasesta putkahti esiin voittajatyyppejä..." (HS c) ja "Pusa hivuttaa suojatistaan voittajan irti. ... Äkkiä Helille ei ollutkaan yhdentekevää, millä bussilla ja mihin aikaan mennään, mitä ja milloin syödään. Hän muuttui määrätietoiseksi. Itse hän ei sitä välttämättä huomannut." (AL e). Pusan ansioksi merkityksellistettiin Rantasen muuttuminen 'ikuisesta lupauksesta' ja suurkilpailuissa epäonnistujasta määrätietoiseksi urheilijaksi ja olympiavoittajaksi. Heli Rantanen representoitiin siten materiaksi, jota miesvalmentaja aktiivisesti muokkasi. Pusan valmentajatyön lisäksi lehdissä kerrottiin lukijoille hänen keihäänheitourastaan 1970-luvulla. Valmentaja Leo Pusa on siis nostettu olympiavoittaja Heli Rantasen rinnalle toiseksi päähenkilöksi.

Lehdissä mainittiin miesvalmentajien ohella muitakin miehiä, joiden toiminta yhdistettiin Rantasen menestykseen. Kun Heli Rantanen kesällä ennen olympiakisoja kärsi selkävivuista, apu löytyi kiropraktikko Arvo Pirttilän "maagisista sormista" (AL c) ja keihäänheitäjä Kimmo Kinnusen kerrottiin toimineen viimeistelyleirillä Rantasen harjoitusapuna. Miehet mainittiin myös Rantasen taloudellisina tukijoina. Artikkelissa, jonka aiheena oli lammilaisten kokoontuminen seuraamaan naisten keihäänheiton loppukilpailua, haastateltiin Rantasen yrityssponsoria ja "Helin kannatusrenkaan puuhamiehiä". Lammilaisten kerrottiin hankkineen valmennusrahoja mm. siten, että "isännät toivat metsistään puita tien varteen, josta Yhtyneet ne ostivat ja hakivat." (AL b). Miehiä käytettiin myös vertailukohteena kuvattaessa Heli Rantasen heittoja ja urheilijaominaisuuksia. Heli

Rantasen voittoheitto Atlantan loppukilpailussa rinnastettiin Kimmo Kinnusen yleisurheilun MM -kilpailujen voittoheittoon seuraavasti: "Rantanen ratkaisi kullan samaan tapaan kuin Kimmo Kinnunen Tokion MM-kisoissa 1991 eli muilta jauhot suuhun saaneella avausheitolla." (HS b). Heittäjäominaisuuksiltaan Rantasta luonnehdittiin samanlaiseksi kuin Jan Zelezny, ja harjoitteluunkin oli löydetty rinnastuskohteeksi mies: "Ja Heli on juossut. Samalla tavalla löysi heittoonsa rytmin Tapio Korjus 1988." (AL c). Poikkeaman tähän mieskeskeisyyteen muodosti se, että Heli Rantasta verrattiin ex-keihäänheittäjä Tiina Lillakiin: "Tulokset eivät olleet yhtä sensaatiomaisia, mutta käsi oli. Samoin koko reipas, poikamainen olemus." (AL e). Tosin tämäkään luonnehdinta ei varsinaisesti riko mieskeskeisyyttä, sillä siinä käytettiin miehiin viittaavaa määrettä "reipas, poikamainen olemus".

Urheilun asiantuntijuus liitettiin lehdissä miehiin. Miehet, kuten Esko Papinaho, Leo Pusa ja Tapio Korjus sekä miestoimittajat, esiintyivät asiantuntijan roolissa arvioimassa olympiavoittajan kilpailuheittoja. Mieskeskeisyyttä korosti myös se, että kaikki toimittajat yhtä lukuunottamatta olivat miehiä. Miesvaltaisissa urheilutoimituksissa naiset harvoin pääsevät mukaan suurten urheilutapahtumien selostusmatkoille, naisten tehtäväksi jää usein vähemmän tärkeiden oheisjuttujen tekeminen (Moisio 1990). Tämä sukupuolitettu työnjako näkyi tässäkin aineistossa. Naistoimittaja ei kirjoittanut varsinaisista kilpailutapahtumista, hänen tehtävänsä oli vain tuoda esille ns. tavallisen penkkiurheilijan näkemys. Tavallisen penkkiurheilijan näkemystä naistoimittaja etsi matkustamalla naisten loppukilpailun aikaan linja-autolla Helsingistä Kuopioon ja haastattelemalla mieskuljettajaa, miesmatkustajaa ja hänen tyttöystävänsä. Miehet mainittiin myös olympiavoittajan onnittelijoina; Aamulehdessä (AL b) siteerattiin Martti Ahtisaaren sekä Claes Anderssonin ja Harri Syväsalmen Rantaselle lähettämiä onnittelemuksia. Lisäksi lyhyeen viittaukseen Rantasen dopingtestissä käymisestä on liitetty maininta miehistä: "Kilpailun jälkeen lammilainen odotti dopingtestiin pääsyä yhdessä satasen ykkösen Donovan Baileyn kanssa." (HS b). Artikkeleissa esiintyneet toistuvat maininnat ja viittaukset miehiin uusintavat ja vahvistavat käsitystä urheilusta miesten maailmana, jossa naiset ovat vain vierailijoita.

Rantasesta kertovia artikkeleita luonnehti siis toistuvat viittaukset miesten läsnäoloon. Yhdestä artikkelista löytyi poikkeuksellisesti maininta miehen poissaolosta: "Yhtä Heli Rantasen Onnenvuoren idyllistä puuttuu. 'Talonmies', on hän sanonut, mutta on nykyisellään tyytyväinen poikamiestyön elämäänsä." (HS c). Elokuissa, naistenlehdissä, mainoksissa, kirjallisuudessa ym. kulttuurituotteissa vallitsevan konvention mukaan naisten representaatioihin liitetään mainintoja siviilisäädystä, puolisosta, seurustelusta ja lapsista. Tämä naisten representoiminen perhesuhteiden kautta tulee ilmi myös naisurheilijoiden representaatioissa (Klein 1986; Pirinen 1997a) kuten Rantasen kohdallakin näkyi.

Tavallinen tyttö, jolla poikamainen olemus

Naisurheilijoiden representaatiot rakentuivat tutkittavissa artikkeleissa binaarisen oppositioparin maskuliinisuus - feminiinisyys pohjalle. Tämä stereotyyppinen kulttuurinen jako on teksteissä hierarkisoitu järjestykseksi, jossa maskuliinisuus ensisijaistuu ja feminiinisyys toissijaistuu. Koska kilpaurheilu on konstruoitu mieskeskeiseksi instituutioksi, miehet, miesruumis, miesten suoritukset edustavat mitä tahansa, johon naisia, naisruumista, naisten urheilemista verrataan (Kane 1995; Laine 1991). Kun asiantuntijat lehdissä arvioivat olympiavoittaja Heli Rantasen parhaita heittäjäominaisuuksia, he käyttivät ns. maskuliinisia määreitä, kuten esimerkiksi: "Tapio Korjus sanoi kollegastaan Heli Rantasesta, että parasta hänessä

on poikamainen heittokäsi.” (HS e). Lisäksi Tapio Korjuksen kerrottiin ihailevan kuubalaisia naisheittäjiä, koska ”kuubalaisten kädestä hän löysi jo miehistä ytyä. Tekniikkaa he eivät vielä hallitse, mutta voimaa on kuin pienessä kylässä.” (HS e). Naisurheilijoiden hyvistä urheilijaominaisuuksista ei siis puhuta sinänsä, vaan niitä luonnehditaan miehiin viittaavilla ilmaisuilla. Mary Jo Kane (1995, 208-209) on kritisoinut tällaista naisurheilijoiden representoimista. Naisurheilijoiden luonnehtiminen miehiin viittaavilla ilmaisuilla uusintaa käsitystä, että urheilussa vaadittavat kyvyt ja taidot ovat miesten, miesruumiin luonnollisia ominaisuuksia ja naiset sen sijaan olisivat vailla näitä ominaisuuksia. Urheilussa taitavat naiset määrittävät tällöin poikkeustapauksiksi, sukupuolensa suhteen kummajaisiksi. Koska urheilukyvyt ja -taidot assosioidaan miehiseksi ominaisuuksiksi, ylivoimaisten ja taitavien naisurheilijoiden sukupuoli asetetaan kyseenalaiseksi. Tämä tulee konkreettisesti ilmi sukupuolitestikäytännössä, ts. naisurheilijat joutuvat todistamaan olevansa ’oikeita’ naisia saadakseen luvan osallistua suurkilpailuihin (Hood-Williams 1995, 300-301).

Maskuliinisuus / feminiinisyys -järjestys tuli myös esille, kun lehdissä arvioitiin Heli Rantasen heittojen vaikutuksia muihin kilpailijoihin. Rantasen heittoja luonnehdittiin seuraavasti: Heitto oli ”täydellinen shokki muille heittäjille”, heitto ”vei muilta uskon”, ”muut menivät sekaisin”, vastustajilta menivät ”jalat alta”, ”jauhot suuhun”, ”luu kurkkuun” ja toinen heitto ”mursi vastustajien selkärangan”. Naisten keihäänheiton voittajan representaatioissa ruumiillistuu dominoivuus, ylivoimaisuus, kontrolli, varmuus, hermojen hallinta ja aggressiivisuus. Muut kilpailijat, häviäjät, sen sijaan on representoitu voittajan vastakohtaksi. Muut kilpailijat olivat sekaisin, he eivät hallinneet hermojaan, heidän itseluottamuksensa oli kadonnut jne., ts. häviäjät edustivat kaaosta. Tätä havainnollistaa seuraava teksti: ”Karsinnassa pisimmälle heittänyt Felicia Tilea, 29, putosi kahdeksan joutosta. Viime vuosien hallitsija Natalia Shikolenko, 32, sai ainoan pelottavan heittonsa osumaan stadionin yläpuolella liikkuvan mikrofonin vaijeriin. ... Steffi Nerius, 24, jolla on resurssja heittää koska tahansa 68 metriä, oli kuin jäässä.” (AL c). Voittajan representaatio on siis rakennettu ns. maskuliinisista määreistä, kun taas häviäjien representaatio on rakennettu ns. feminiinisistä määreistä, jotka on kilpaurheilun maailmassa merkityksellistetty huonommuudeksi, toiseuden merkiksi. Tämä huonouden ilmaiseminen feminiinisiä määreitä käyttämällä tulee ilmi myös siinä, että haluttaessa nolata epäonnistuneita miesurheilijoita heihin viitataan naiseen assosioiduilla ilmaisuilla kuten esim. ’neittäjäkiekko’, ’heittää kuin tyttö’ ja ’pukekaa hame päälle’. Samanlaisen sukupuolistetun jaon havaitsivat myös Kane ja Parks (1992) tutkiessaan nais- ja miesten pelaajien representaatioita amerikkalaisessa Sports Illustrated -lehdessä.

Maskuliinisuuteen liitettävien ominaisuuksien ensisijaisuutta korosti edelleen se, että Rantanen representoitiin kypsäksi olympiavoittoon vasta sukupuolitetun psyykkisen muodonmuutoksen jälkeen. Heli Rantanen representoitiin ennen Pusan valmennuskautta fyysisesti lahjakkaaksi heittäjäksi, jonka urheilemista haittasi liiallinen psyykkinen herkkyys ja tunteellisuus. Häntä luonnehdittiin mm. seuraavilla ilmaisuilla: ”henkisesti lyöty”, ”herkkä”, ”itkuherkkä”, ”rikkinäinen” ja hänen ”heittonsa oli sekaisin”. Lehtien mukaan valmentaja Pusa sai aikaan sen, että Rantasen feminiinisyteen assosioitu liiallinen tunteellisuus korvautui maskuliinisuuteen assosioitavilla ominaisuuksilla kuten hermojen hallinta, lujuus ja määrätietoisuus. Miesvalmentaja oli siis muokannut naisurheilijasta miesmallisen naisurheilijan, jolla oli mahdollisuuksia menestyä.

Olympiavoittaja Heli Rantasen mediarepresentaatioissa korostuu toisaalta poikkeuksellisuus, erilaisuus muihin naiseen verrattuna; Rantanen on huippu-urheilija, joka on saavuttanut olympiavoiton. Toisaalta Rantanen representoitiin ta-

vallisenä naisena, yhtenä meistä. Seuraava Helsingin Sanomien pääuutissivun otsikko havainnollistaa hyvin tätä kahtiajakoa, joka esiintyy niin urheilutähtien kuin elokuvätähtien representaatioissa (Dyer 1986): "Olympiavoittaja aikoo pysyä tavallisena Lammin likkana." (HS a). Tässä otsikossa, kuten muuallakin teksteissä, Rantasta, 26-vuotiaasta aikuista naista, tytöteltiin, eli nimitettiin toistuvasti lapseen viittaavilla sanoilla. Tämänkaltaista naisurheilijoiden työttelyä esiintyy tutkimusten mukaan (esim. Elueze & Jones 1998, 59-60; Messner ym. 1993, 127-130 vrt. Pirinen 1995, 127-128) toistuvasti tiedotusvälineissä. Miesurheilijoiden kohdalla pojittelua sen sijaan esiintyy harvoin. Esimerkiksi Seppo Rättyä ei kutsuta Tohmajärven pojaksi vaan käytetään maskuliinisuutta tiukkaa metaforaa "Tohmajärven karhu". Työttely on tulkittu keinoksi, jolla naisurheilijoiden suorituksia ja saavutuksia trivialisoidaan; liittämällä naisurheilijaan lapsekkuutta, riippuvaisuutta ja heikkoutta symboloiva sana tyttö, aktiivinen toimija palautetaan passiiviseen toiseuteen.

Lopuksi

Urheilua luonnehtiva hierarkkinen sukupuolijärjestys, jossa miehet, miesurheilijat, miesten urheileminen ovat etusijalla ja naiset, naisurheilijat, naisten urheileminen toissijaisia, ei ole itsestään selvä ja luonnollinen, vaan jatkuvan sosiaalisen konstruoimisprosessin tulosta. Sukupuolijärjestys urheilussa on ollut ja on edelleen jatkuvan neuvottelun, määrittelyn ja legitimoinnin kohteena. Tiedotusvälineet ovat yksi keskeinen areena, jossa sukupuolijärjestystä konstruoidaan ja legitimoitetaan. Tässä artikkelissa tarkasteltavana ollut lehtikirjoittelu Atlantan olympiakisojen keihäänheitosta on osa sukupuolijärjestyksestä käytävän diskursiivisen taistelun jatkumoa. Keihäänheittoaineistossa urheilu rakennettiin miesten maailmaksi mm. tilankäytöllä, tutkimustietojen ja piirrosten liittämällä vain miehistä kertoviin artikkeleihin, luonnehtimalla miesten kilpailut eri vaiheissa kovempitasoisimmiksi kuin naisten kilpailut sekä arvottamalla naisten ja miesten suoritukset ja saavutukset eriarvoisiksi. Mieskeskeisyys oli moni tavoin sisäänkirjoitettuna myös olympiavoittaja Heli Rantasen representoimiseen.

Mediaurheilu rakentaa siis hierarkkista sukupuolijärjestystä. Miten tätä voitaisiin muuttaa? Tasa-arvofeministisissä keskusteluissa on tuotu usein esiin se ajatus, että naisten asemaa parantaisi se, että naisurheilijat representoitaisiin tiedotusvälineissä samalla tavalla kuin miesurheilijat. Tässä artikkelissa analysoitu lehtiaineisto asettaa kyseenalaiseksi tällaisen oletuksen. Miesten ja naisten samanlainen representoiminen ei kyseenalaista sukupuolihierarkkia, mikäli miehiin ja miesruumiiseen liitettävät ominaisuudet (esim. miesmäinen heittokäsi, poikamainen olemus) merkityksellistetään etusijalle ja naisiin ja naisruumiiseen assosioitavat ominaisuudet merkityksellistetään huonommuudeksi, toiseudeksi. Tällöin naisurheilijoiden representoiminen mieskeskeisillä määreillä uusintaa ja vahvistaa käsitystä, että urheilijakyyvyt ovat luontaisesti miesten ominaisuuksia ja urheilussa menestyneet naiset ovat kummajaisia.

Naisten urheilemisen toiseuttaminen mediaurheilussa yhdistetään urheilutoimitusten miesvaltaisuuteen ja tilanteen on uskottu paranevan, jos naistoimittajien määrää lisätään. Tasa-arvoajattelun kannalta vaatimus naistoimittajien määrän lisäämisestä urheilutoimituksissa on perusteltua, mutta olen epäileväinen seurausten suhteen (Pirinen 1998b). Eräät tutkijat (esim. van Zoonen 1988) ovat nimittäin kyseenalaistaneet sen väitteen, että naistoimittajien määrän lisäämisestä seuraa naisten toiseuttamisen katoaminen tiedotusvälineistä. Toimituksissa valitsevien journalististen käytäntöjen nähdään vaikuttavan juttujen sisältöön

enemmän kuin toimittajan sukupuolen. Tästä syystä muutosten tulisi koskea koko urheilujournalistista kulttuuria, johon on sisäänrakennettuna androsentrinen uutiskynnyks. Vasta sen jälkeen voitaisiin odottaa, että naisten urheilemisen toiseuttaminen katoaa mediaurheilusta.

Viitteet lehtijuttuihin

Helsingin Sanomat 29.7.1996

- (HS a) Kultaa! Olympiavoittaja aikoo pysyä tavallisena Lammin liikkana (s. A3)
- (HS b) Rauhallisen olympiavoittajan unelmailta päättyi torakkajhtiin (s. B1)
- (HS c) "Duunari" asuu Onnenvuorella (s. B1)
- (HS d) Pusa löysi lujuuden herkästä heittäjästä (s. B1)
- (HS e) Tiukkapipo löysi itsestään rentouden (Näkökulma) (s. B2)
- (HS f) Tapio Korjus avaajan asemasta: Paras paikka hyväkuntoiselle (s. B2)
- (HS g) Kuljettaja tuulettaa auringon noustessa - "Soihan se Porilaisten marssi sentään näissäkin olympialaisissa" (s. B2)
- (HS h) Heli Rantasen seuran nimi Säkiä tarkoittaa monnia (s. B2)

Aamulehti 29.7.1996

- (AL a) Heli Rantanen heitti kultaa. Bailey pinkoi ME:n 9,84, kolme kärehti dopingista (s.1)
- (AL b) Porilaisten marssi soi Lammin tytölle (s. 15)
- (AL c) Ensimmäinen kultainen rutistus. Ensimmäinen heitto 67,94 sai muut talaltaan, Heli Rantasesta tuli Suomen yleisurheilun ensimmäinen naisten olympiavoittaja (s. 17)
- (AL d) Harvinaisen nopea käsi. Heli Rantasen taival olympiakultaan alkoi Untulan kentältä elokuussa 1983. Lammilaisia harmitti, kun lupaava pesäpallolija alkoikin heittää keihästä (s. 17)
- (AL e) Mene kentälle, tee parhaasi ja nauti siitä (Kommentti) (s. 17)
- (AL f) Iloinen ja tarkka, mutta itsepäinen kuin muuli (s. 17)
- (AL g) ME 72,12 - SE 67,94 (s. 17)
- (AL h) Heli Moi! (s. 17)
- (AL i) Olympiavoittajan pikkuhousut (s. 17)

Kirjallisuus

- Alexander, Sue (1994)
Newspaper coverage of athletics as a function of gender. *Women's Studies International Forum* 17(1994):6, 655-662.
- Cahn, Susan K. (1994)
Coming on strong. Gender and sexuality in twentieth-century women's sport. New York: The Free Press.
- Crossman, Jane, Hyslop, Paula & Guthrie, Bart (1994)
A content analysis of the sports section of Canada's national newspaper with respect to gender and professional/amateur status. *International Review for the Sociology of Sport* 29(1994):2, 123-134.
- Daddario, Gina (1994)
Chilly scenes of the 1992 Winter Games: The mass media and the marginalization of female athletes. *Sociology of Sport Journal* 11(1994):3, 275-288.
- Duncan, Margaret C. & Hasbrook, Cynthia A. (1988)
Denial of power in televised women's sports. *Sociology of Sport Journal* 5(1988):1, 1-21.
- Dyer, Richard (1986)
Stars. London: BFI Publishing.
- Einonen, Tomi & Pasanen, Piia (1997)
Mediajulkisuus osana huippu-urheilua: Tapaus Toni Nieminen. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Elueze, R. & Jones, Robyn L. (1998)
A quest for equality: A gender comparison of BBC's tv coverage of the 1995 World Athletics Championships. *Women in Sport and Physical Activity Journal* 7(1998):1, 45-67.
- Fairclough, Norman (1997)
Miten media puhuu. Tampere:Vastapaino.
- Hargreaves, Jennifer (1994)
Sporting females: Critical issues in the history and sociology of women's sports. London & New York: Routledge.
- Hood-Williams, John (1995)
Sexing the athletes. *Sociology of Sport Journal* 12(1995):3, 290-305.
- Juntunen, Johanna (1993)
Jääkiekkoselostuksen dramaattiset elävöittämiskeinot radiossa. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Kane, Mary Jo (1995)
Resistance/transformation of the oppositional binary: Exposing sport as a continuum. *Journal of Sport and Social Issues* 19(1995):2, 191-218.
- Kane, Mary Jo & Parks, Janet B. (1992)
The social construction of gender difference and hierarchy in sport journalism - Few new twists on very old

- themes. *Women in Sport and Physical Activity Journal* 1(1992):1, 49-83.
- Kane, Mary Jo & Snyder, Eldon (1989)
Sport typing: The social 'containment' of women in sport. *Arena Review* 13(1989):2, 77-96.
- Klein, Marie-Luise (1986)
Frauensport in der Tagespresse. Eine Untersuchung zur sprachlichen und bildlichen Präsentation von Frauen in der Sportberichterstattung. Bochum: Brockmeyer.
- Laine, Leena (1991)
Kropp, idrott och kvinnohistoria. *Kvinnvetenskaplig tidskrift* 12(1991):4, 48-58.
- Lee, Judy (1992)
Media portrayals of male and female olympic athletes: Analyses of newspaper accounts of the 1984 and the 1988 Summer Games. *International Review for the Sociology of Sport* 27(1992):3, 197-219.
- Lenskyj, Helen (1986)
Out of bounds. Women, sport and sexuality. Toronto: The Women's Press.
- Lumpkin, Angela & Williams, Linda D. (1991)
An analysis of Sports Illustrated feature articles, 1954-1987. *Sociology of Sport Journal* 8(1991):1, 16-32.
- Markula, Pirkko & Valli, Tarja (1986)
Urheiluvan naisen kuva sanomalehdessä. Kuva-analyysi Iltasanomien ja Turun Sanomien urheilusuviuista. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Mertaniemi, Maarit (1995)
Palaneen käryä urheilujutuissa. Analyysi kolmen sanomalehden dopingkirjoittelusta Stig Wetzellin, Martti Vainion ja Minna Lainion tapausten yhteydessä. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Messner, Michael A., Duncan, Margaret C. & Jensen, Kerry (1993)
Separating the men from the girls: The gendered language of televised sports. *Gender & Society* 7(1993):1, 121-137.
- Metheny, Eleanor (1995)
Connotations of movement in sport and dance. Dubuque: William C. Brown.
- Moisio, Tuulikki (1990)
Naisurheilutoimittajien kokemat ammatilliset ennakkoluulot sanomalehdessä. Tampereen yliopisto. Julkaisematon toimittajatutkinnon tutkielma.
- Naula, Tiina (1994)
"Nopeuden ja kauneuden symbioosi". Urheilujournalismin naiskuva kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä, tutkimuskohteena yleisurheilun MM -kilpailut 1993. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Olofsson, Eva (1989)
Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna undet 1900-talet. Kungälv: Umeå universitet.
- Peyton, Christine & Pfister, Gertrud (1989, Hrsg.)
Frauensport in Europa. Informationen - Materialien. Hamburg: Czwalina.
- Piikkareilla nopeammin, korkeammalle, tasa-arvoisemmin. Opetusministeriö.
Työryhmäraportti 1995: 3. Helsinki.
- Pirinen, Riitta (1995)
Naisurheilijat näyttävät naisilta. Tekstimuotokuvia naisurheilijoista. Teoksessa Tuomisto, Anja & Uusikylä, Heli (toim.): Kuva, teksti ja kulttuurinen näkeminen. Helsinki: SKS, ss. 122-133.
- Pirinen, Riitta (1997a)
The construction of women's positions in sport: A textual analysis of articles on female athletes in Finnish women's magazines. *Sociology of Sport Journal* 14(1997):3, 290-301.
- Pirinen, Riitta (1997b)
Catching up with men? Finnish newspaper coverage of women's entry into traditionally male sports. *International Review for the Sociology of Sport* 32(1997):3, 239-249.
- Pirinen, Riitta (1998a)
Liikkuva nainen ja jähmeä mies. Sukupuolen rakentuminen painonnostosta ja Naisten Kypistä kertovissa artikkeleissa. *Naistutkimus - Kvinnoforskning* 11(1998):2, 16-31.
- Pirinen, Riitta (1998b)
Sukupuoli ja mediaurheilu. Teoksessa Halmesvirta, Antti & Roiko-Jokela, Heikki (toim.): Urheilu, historia ja julkisuus. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1998. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, ss. 25-35.
- Salakka, Matti (1995)
Rimpuilevaa rakkautta. Risto Ulmalan tie tiedotusvälineiden sydämiin, pois ja takaisin. *Tiedotustutkimus* 18(1995):2, 55-64.
- Sihvonen, Varpu (1993)
Lehtien tuottama ilmiö Ringa Roposta. Tampereen yliopisto. Sosiologian laitos. Julkaisematon pro gradu -tutkielma.
- Sonninen, Antti-Pekka (1994)
Helsingin Sanomien, Keski-suomalaisen ja Lapin Kansan urheiluvuonien 1992 sisällön vertailututkimus. Tampereen yliopisto. Julkaisematon toimittajatutkinnon tutkielma.
- Toohy, Kristine (1997)
Australian television, gender and the Olympic Games. *International Review for the Sociology of Sport* 32(1997);1, 19-29.
- Virtapohja, Kalle (1998)
Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Zoonen, Liesbet van (1988)
Rethinking women and the news. *European Journal of Communication* 3(1988):1, 35-53.